

Kruis van vergetelheid

Flutura Aça

Kruis van vergetelheid

roman

Vertaald uit het Albanees
door Roel Schuyt

Skanderbeg Books

Oorspronkelijke titel: *Kryqi i harresës*, verschenen bij
Skanderbeg Books, Tirana (2004)

© 2004 Flutura Aça, Tirana

© 2014 Nederlandse vertaling: Skanderbeg Books, Utrecht

Omslagfoto: Ron Haviv | VII | Hollandse Hoogte

Foto auteur: Herman Zonderland

ISBN 978 90 76905 33 4

NUR 302

www.skanderbegbooks.com

Als ik daarginds, in dat verre land, 's avonds zit te schrijven, valt door de ramen die over de volle breedte van mijn kamer lopen, het vage schijnsel naar binnen van de straatverlichting en wordt de weerschijn zichtbaar in de schemerdonkere, vochtige lucht boven de gebouwen. Ik moet me aanpassen aan een nieuw dagritme, zoals ik ook weer moet wennen als ik terugkom in mijn vaderland, waar de nacht het hele jaar door langer lijkt te duren dan de dag. Als ik een tijdje voor die muur van licht blijf staan, dwalen mijn gedachten af. Soms duurt deze staande, starende houding zo lang dat als ik weer tot mezelf kom mijn ledematen helemaal verstijfd zijn. Hoe vaak zwerft mijn blik niet rond over de daken van gebouwen verloren in hemelse duisternis, terwijl ik terugdenk aan dierbare dingen? Elke landverlater kent dat gevoel: dat je ver weg bent, dat je de leegte niet kunt opvullen, behalve door steeds weer de schaduwen uit het verleden te koesteren die precies op het moment dat je ze aanraakt weer dezelfde wonden openen.

Dat overkomt mij ook op zulke donkere, miezeringe dagen, als de schemerige hemelkleur tot in de verste hoeken van de kamer doordringt; het duurt niet lang voordat het grijs in alle poriën van mijn lichaam trekt, als een overmacht van donkere tinten, als een huivering in mijn cellen, geweld dat me in een roes brengt – en eenmaal in deze toestand heb ik enige tijd nodig om weer in het hier en nu terug te keren. Ik draai me om. De dingen waaraan ik ben gehecht, staan hier los van, ondanks mijn poging ze met die van duisternis vervulde wolken te verbinden. Toch is het gevoel van verlies aanwezig, bijna dreigend, alsof ik een dierbaar persoon kwijtraak.

Ergens in deze buurt woont een Albanees. Waarschijnlijk

loopt hij in een zelfde soort gebouw rond, in net zo'n appartement als dit, met ramen over de volle breedte van de kamer. Lange tijd heb ik virtueel naar hem gezocht, ik weet niet waar hij precies woont, maar het moet hier ergens zijn. Door dat 'hier' voel ik mij innerlijk gespleten, misschien omdat het aan het woord 'verlies' betekenis geeft, iets wat ik als een zinloze gedachte uit mijn hoofd probeer te bannen. We zijn vreemden voor elkaar, we hebben niet eens telefoonnummers uitgewisseld, als twee totaal onbekenden gingen wij onverschillig ons weegs, met hetzelfde soort ongemak als waarmee Albanezen een ex-geliefde tegenkomen. De gedachte dat die man ergens 'hier in de buurt' moet zijn, maakt hem voor mij zowel vergelijkbaar als onvergetelijk. Als dat niet zo was, zouden we elkaar gewoon ontmoeten en zou er van de magie van mijn zoektocht niets overblijven.

Soms, als ik door de drukke straten van deze onbekende stad wandel, denk ik zijn profiel te hebben gevangen, zijn schouders ingetrokken, alsof de hele wereld erop rust, en toch raak ik hem kwijt. Tussen al die Nederlanders – sommigen al wat kaland, anderen helblond en weer anderen met warrig krulhaar, als de donzige vacht van een haas – zou ik hem aan zijn donkere haren onmiddellijk herkennen. Nee, ik denk dat ik hem nooit meer zal zien, en ik zal zijn portret moeten reconstrueren, stukje bij beetje, zoals het altijd met mijn herinneringen is gegaan.

Ja, je kunt je wel onder de daken schuilen, zeg ik in gedachten tegen hem – ik betrap me er op dat ik vaak een innerlijke monoloog tegen hem houd – maar je kunt je nooit verstoppen onder het hoge dak van pijn en gemis die onze gezamenlijke geboortegrond ons meegaf: we zijn voorbestemd elkaar ooit te ontmoeten, ook al komen we elkaar nooit meer tegen. Mijn roep verwaait in de lucht en gaat langzaam over in een weeklacht, af en toe gesmoord door een herinnering.

DEEL I

Geannuleerde vlucht

1

'Het gaat fout! En daarom zijn we nu hier, zomaar ergens, dus eigenlijk nergens,' zei Gjergj alsof hij de hele toestand, waarvan ik me een samenhangend beeld probeerde te vormen, voor mij nog absurder wilde maken. Al zijn woede leek te zijn samengebald in deze ene zin, in die paar woorden die op zichzelf, los van wat er diep in hem omging, niets bijzonders betekenden.

Ik voelde een zekere irritatie opkomen; ik was op dezelfde plek als hij, maar had niet het gevoel dat ik zomaar ergens was, 'dus eigenlijk nergens', zoals hij dat noemde. We zaten in de transithal van een vliegveld, we hoefden maar een paar uur te wachten en de tijd te verdrijven met wat gebabbel over koetjes en kalfjes. Op mij werd er gewacht in een klein land aan zee, aan de rand van dit werelddeel. Op hem zat ook iemand te wachten, hij keerde terug naar huis. Diegene die op hem wachtte, was een vrouw, het was zijn geliefde, zo meende ik te kunnen opmaken uit wat hij telkens weer zei in zijn mobieltje, dat geen vaste plek leek te hebben en zich voortdurend verplaatste van de binnenzak van zijn vestje, naar de tafel en het etuitje aan zijn riem.

'Vreemd hoor,' zei hij. Blijkbaar probeerde hij te achterhalen waarom ik zo afwezig keek. Het gebeurt wel

vaker dat ik mezelf minutenlang verlies in een waas van afwezigheid, terwijl degene die tegenover mij zit, denkt dat ik hem diep en indringend zit aan te staren. Als ik weer in deze wereld terugkom, doe ik dat zo onopvallend dat het lijkt of ik zonder moeite het gesprek kan oppakken op het punt waar ik was gebleven.

‘Hoezo?’ Mijn reactie sloeg nergens op. Ik dacht dat hij het over het weer had en ik vroeg me af wat er voor vreemds was aan de weersomstandigheden die ons hier al een tijd gevangen hielden.

‘Ik vertelde haar net dat ik hier zit met een jonge schrijfster uit Albanië,’ vervolgde hij, ‘maar je ziet het: ik krijg het er bijna benauwd van, steeds maar weer dat prrrr, prrrrr...’ Hij haalde zijn schouders op. Hij bedoelde de telefoon.

We lachten allebei, ik vergat even dat hij een toevallige medepassagier was, en bijna had ik opgewekt tegen hem gezegd: ‘Maar dat is toch fantastisch?’ Waarop hij verbaasd zou hebben gevraagd: ‘Wie? Wat? Hoezo?’ ‘Nou, dat jij een vriendin hebt die blijkbaar zo veel om je geeft dat je “het er bijna benauwd van krijgt”.’ Ik wist niet of het voor Gjergj veel zou uitmaken als ik dat tegen hem zei, daarom stelde ik mijn reactie uit tot een later moment, dat misschien wel nooit zou komen. Het was heel goed mogelijk dat we elkaar net zo toevallig weer uit het oog zouden verliezen als we elkaar hadden ontmoet, en dat we elkaar nooit meer zouden terugzien.

Buiten sneeuwde het en de lichte nevel van kleine, jagende vlokken ging geleidelijk over in een ondoordringbare sneeuwjacht. Vergelijkbare tekenen van onrust maakten zich van me meester; het was een paniek die zich het eerst manifesteerde in een nerveus trommelen van mijn vingers op het plastic tafelblad. Gjergj leek

mijn onrust aan te voelen, want hij schoof zijn stoel achteruit, stond op en liep naar het raam van de hal, waarachter een loodgrijze hemel ons in al zijn somberheid aanstaarde, als een vergeten kledingstuk dat ineens ergens in een hoek opduikt in een seizoen waarin we het niet nodig hebben.

‘Het sneeuwt nu wel erg hard, daar staat nog steeds ons vliegtuig, maar op een of andere manier heb ik het gevoel dat onze vlucht straks wordt geannuleerd,’ zei hij op een toon waaruit vooral bleek dat hij zich tussen al die telefoongesprekken met zijn verre geliefde maar met moeite had kunnen beheersen; na al die uren waarin hij geen moment kon blijven stilzitten, sprak hij nu ineens heel kalm en bedaard, en dat deed mijn spanning en ergernis alleen maar toenemen.

‘Nee toch!’ schreeuwde ik bijna. ‘We hebben geen tijd te verliezen.’

Ik wist zelf niet wat voor tijd ik bedoelde. Bovendien zei ik ‘we’, maar ik had het over mezelf, over de haast waarmee ik was vertrokken, en anders over het ongeduld waarmee ik uitzag naar het moment dat ik zou aankomen. Op een of andere manier had zich het vreemde gerucht verspreid dat je rond de millenniumwisseling niet op reis moest gaan. Onze generatie was er een van geluksvogels, we maakten het einde van het ene millennium mee en het begin van het volgende, maar we liepen wel het risico om met problemen te worden geconfronteerd, alleen maar omdat we niet eerder hadden kunnen vertrekken. Er konden de meest onverwachte dingen en ongelukken gebeuren, er kon een computerstoring optreden, de tijd zou op hol kunnen slaan of er zou een algemene waanzin kunnen uitbreken waarop onze beschaving niet was berekend en waartegen ze

niets zou kunnen uitrichten. Misschien zouden er vliegtuigen in de lucht moeten blijven omdat ze met al die vervloekte elektronische apparatuur de aarde niet konden terugvinden en God mocht weten wat er verder nog mogelijk was.

Met al die geruchten in mijn achterhoofd was ik uit mijn land vertrokken en blijkbaar was ik te gespannen om daar even niet aan te denken. En alsof dat nog niet genoeg was, zei die vent daar ook nog doodgemoedereerd dat onze vlucht misschien wel ‘werd geannuleerd’.

‘Wat is daar zo erg aan? Ik heb wel eens meegemaakt dat...’ – hij liet zijn zin onafgemaakt omdat zijn telefoon, nu in de binnenzak van zijn vestje, opnieuw afging.

Ik stond op om de onrust te verdrijven die ik door zijn half afgemaakte zin en mijn eigen, groeiende ongeduld voelde opkomen. We zaten hier nu al een paar uur, die hadden al lang genoeg geduurd, en nu zaten we met het schrikbeeld van een avondschemering die misschien nog meer verrassingen voor ons in petto had. Door de kristallen etalageruit van een parfumerie, waar mijn oog was gevallen op een honingkleurig flesje met het nieuwste parfum van Naomi Campbell, zag ik hoe Gjergj zijn zoveelste lange gesprek beëindigde. Het meest zinloze dat je in deze lege, zinloze uren kon doen, was je geld uitgeven aan eindeloze telefoongesprekken vol stomp-zinnigheden van het genre: *heb je al iets gegeten? ik ben moe; je hebt je toch niet onder de douche staan aftrekken, jullie mannen kennen geen trouw en fatsoen; wanneer kom je aan? ik wacht thuis op je, of nee, nee, ik kom liever naar het station, ik verlang zo naar je! heb je vaak aan me gedacht? Ik heb een kruimeldief gekocht, en ook nog... en nog een hoop meer van dat soort prietpraat, vulde ik inwendig aan,*

kribbig en geïrriteerd tot op het bot, zoals ik altijd was wanneer ik zulke gesprekken hoorde. Ik was giftig en geërgerd, het koude zweet brak me aan alle kanten uit, mijn ongerustheid werd steeds intenser, ook al bleef ik in het plastic stoeltje hangen, in de vertrekhal waar de weerspiegeling van de sneeuw in het glas binnen handbereik was. Gjergj was nog steeds met zijn mobieltje bezig, terwijl ik mijn eigen wegen volgde.

Zulke zinloze telefoongesprekken of eerder losse fragmenten zonder enig duidelijk verband, ving ik meestal op als ik in de tram zat. Altijd was er vlak naast Walter en mij wel iemand aan het bellen, meestal een meisje. Vlak voordat ze uitstapte, vertelde ze dan met het mobieltje aan haar oor dat ze ging uitstappen, dat ze nu op de halte stond en dat ze al bijna thuis was. Dan reden wij weer verder, en samen zetten we lachend het gesprek voort van het meisje dat ergens in de duisternis achter ons verdween: *Ik doe nu de voordeur open, wacht, ik ga nog even terug om te kijken of er nog post ligt, o, alleen iets van reclame voor kinderschoenen, maar wij hebben helemaal geen kinderen, ik ben nu in de lift, ik stap daar nu weer uit en ik sta voor de deur.*

Op een dag had Walter een stukje voor me vertaald uit *de Volkskrant*. Een jong meisje zat in de trein met haar vriend te bellen en ze moest ineens vreselijk huilen. Haar medepassagiers keken verbaasd op. In tranen vertelde ze aan al die vreemde mensen om haar heen: 'Hij wil me niet meer!' Haar geliefde was midden in de ochtendspits op het idee gekomen haar de bons te geven en te vertellen dat het uit was. Volkomen overstuur had het meisje zich er bij de passagiers over beklaagd dat hij, haar vriend, haar zomaar en zonder uit te leggen waarom, in de steek had gelaten. Het arme kind besefte

totaal niet meer waar ze was en evenmin realiseerde ze zich dat haar medereizigers haar en haar vriend, over wie ze nu ineens haar gal spuwde, helemaal niet kenden. Het was een scène waar je om kon huilen of lachen; ik zag dat Walter af en toe zo erg zat te schateren dat hij even moest ophouden met lezen. Als je deze scènes serieus nam, werd je er doodmoe van.

Terwijl ik daaraan terugdacht, realiseerde ik me dat ik vooral probeerde de onrust te verdrijven die zich onder mijn huid leek te hebben genesteld. Ik liep naar het tafeltje aan de zijkant van de hal, waar het zo warm en benauwd was dat je bijna zou vergeten dat het buiten sneeuwde.

‘Ze begon alweer over jou. Jaloezie is kennelijk haar ding.’

‘Jaloers?’ vroeg ik, en ik keek hem verbaasd aan. ‘Is ze jaloers op mij? Waar kent ze mij dan van?’

‘Dat doet er niet toe,’ zei Gjergj.

Ik lachte en vond mezelf een beetje slecht, omdat ik alleen maar met typisch vrouwelijke futiliteiten bezig was in plaats van hem te vragen waarom het fout ging.

‘Misschien heb je gelijk. Je moet haar ook niet verkeerd begrijpen. We kunnen maar beter gaan.’ Met die woorden kapte ik het gesprek af, dat onaangenaam dreigde te worden. Naar mijn idee waren er maar weinig dingen zo verdacht als een man die klaagt over zijn vrouw. Meestal was het een verkapte uitnodiging, maar bij deze man leek die gedachte nergens op te slaan. Hij had het heel argeloos gezegd, en ik stond op om wat orde te scheppen in de chaos die wij op tafel hadden achtergelaten: lege plastic bekertjes, tot op de bodem leeggedronken koffiekopjes, asbakken vol uitgedrukte peuken en een hoop papiertjes.

Toen we in de rij stonden om in te checken, liet ik in gedachten nog eens de lange uren die we samen hadden doorgebracht aan me voorbijgaan. Heel geleidelijk had ik me een beeld van die man gevormd, stukje bij beetje, alsof het tegen beschadiging moest worden beschermd. Zijn nabijheid deed zelfs mijn donkerste angstgevoelens verdwijnen. Midden in die vreemde wereld had ik tenminste iemand die minder vreemd was.

Het was voor ons allebei een lange dag geweest, wellicht kwam dat nog het meest door de monotone sfeer op dit kleine vliegveld. Die ochtend nog, toen ik ruim drie uur nadat we elkaar hadden ontmoet duidelijk aan zijn ogen kon zien dat hij doodmoe was, wat kon komen door de bedompte, afgesloten ruimte of doordat hij met iets zat dat te maken had met de plek waar hij vandaan kwam, vroeg Gjergj aan mij of ik moe was. ‘Het lijkt wel of jij niet weet wat vermoeidheid is,’ zei hij openhartig tegen me. Ik vertelde hem dat er in mijn leven, net als in dat van zo veel andere Albanese vrouwen, wel ergere en meer vermoeiende problemen waren dan het minimale comfort op een transitvluchthaven of de aanwezigheid van een pientere man. ‘Zo?’ zei hij en keek me verbaasd aan, niet in het minst gevlaid; misschien bespeurde hij in de uitdrukking op mijn gezicht iets van spot of twijfel. Het was zijn blik die me dat vredige gevoel gaf. ‘Wij, althans ik,’ zei ik tegen hem, ‘hebben elke dag over de meest banale dingen zoveel te klagen gehad, dat dit allemaal daarmee vergeleken nog heilig is.’ Ik zou het helemaal niet erg hebben gevonden om ook de volgende uren met hem te moeten doorbrengen, als er maar niet steeds die telefoontjes waren geweest van die ongeduldige Nederlandse vriendin van hem.

Toen hij klaar was met bellen, bleek dat ons gesprek